

d'un vas campaniforme, entre altres coses del mateix temps (un punxó de coure i restes d'altres vasos). Però els gravats, que es troben precisament a la cara exterior de la llosa de tapa, són verament contemporanis?

Pertanyent al tipus més esquemàtic, avui que sabem que aquest art rupestre es perllongà fins l'Edat del Bronze per l'estudi dels gravats esquemàtics de Galícia, a on hi abunden tipus semblants als de Capmany i Espolla, que ha fet Obermaier (1), podriem sospitar que els gravats de la galeria coberta del Barranc s'haguessin fet quan ja feia temps que el sepulcre s'havia tancat, i, com és natural, amb un objectiu de culte. En tal cas la mateixa data caldria donar als gravats de les roques de Capmany. — P. BOSCH GIMPERA. — J. COLOMINAS ROCA.

ASTURIÀ

Els jaciments asturians del Montgrí

EL MASSÍS DEL MONTGRÍ

El massís del Montgrí és un illot cretaci situat entre l'Alt i el Baix Empordà, limitat a l'E. pel mar, sobre el qual, cau en alts penya-segats formant la Costa brava. Les illes Medes en són un fragment sens dubte aïllat per un enfonsament. Pel costat de terra devia haver format una illa, i, en època prehistòrica, quan fou habitat, el mar el rodejava molt més que ara. Ens manquen estudis geològics que ens permetin fixar amb precisió els successius estats del dit massís fins que les aportacions del Fluvià i del Ter (2) el deixaren unit amb terra ferma, no sense haver estat rodejat durant un llarg espai de temps per estanys i aiguamolls. D'aquests últims són restes els terrenys salencs, força nombrosos encara, sobretot al terme de Bellcaire; i llur existència està indicada encara pel fet d'inundar-se totalment la plana quan les crescudes del Fluvià i del Ter són molt fortes, tornant aleshores a quedar aïllat el Montgrí. També és significatiu el nom del poblet de Sobrestany, situat a la vora N. del Montgrí. Aquest té la forma d'un triangle, aproximadament, limitat pels següents pobles: L'Estartit, Torroella de Montgrí, Ullà, Bellcaire, Sobrestany i L'Escala. Una depressió central, ocupada per les sorres portades del Golf de Roses per la tramuntana divideix el massís en

Fig. 51. — Cau del Duc (Torroella de Montgrí)

(1) Obermaier: *Die bronzzeitlichen felsgravierungen von Nordwestspanien (Galicien)*. — *CIPEK*, 1925, pp. 51-59.

(2) Que l'havia vorejat per complet si és certa la hipòtesi que suposa que el Ter desembocava abans entre Empúries i l'Escala.

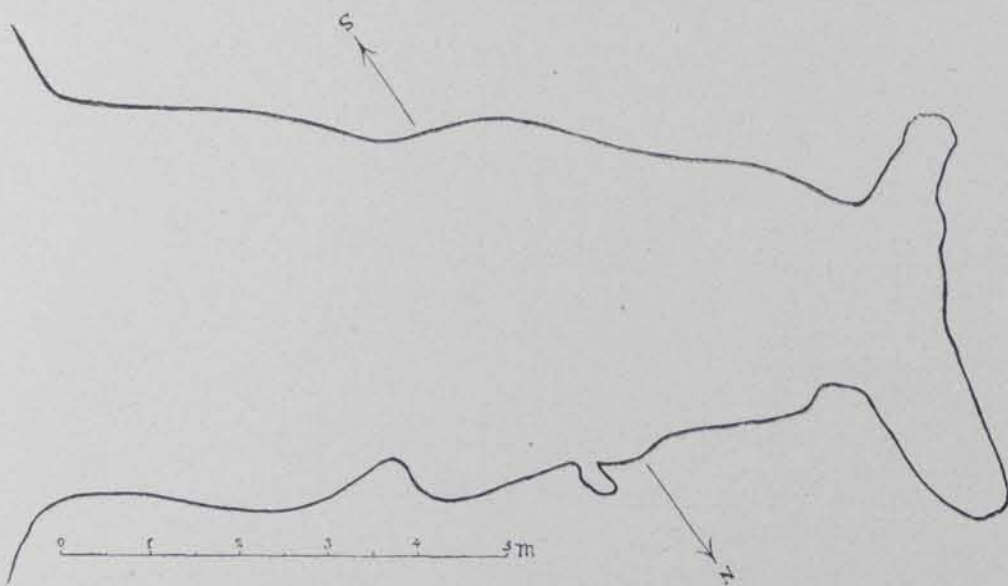

Fig. 52. — Interior del Cau del Duc (Torroella de Montgrí)

dos nuclis: el situat a occident és més irregular, i forma principalment tres elevacions que escassament passen de 300 ms. i que s'anomenen, d'O. a E.: Muntanya d'Ullà (per trobar-se en terme d'Ullà, mentre la resta del Montgrí pertany al terme de Torroella), Montgrí (pròpiament dit, o Muntanya de Santa Catarina, i on es troba el castell dels segles XIII-XIV) i Mont Pla; el situat a orient s'anomena Muntanya gran, i forma un extens planell, solcat per profunds còrrecs, que arriba fins a mar i que acaba pel N. a la cala i al puig de Montgó (a 3 Kms. de L'Escala), vèrtex N. del triangle que hem assenyalat abans, i pel S. acaba en tres escalons, dos dels quals (Roca Maura i Torre Moratxa) arriben a poc més de 200 ms., mentre el tercer (Tossal gros) és força més baix. El cap de l'Estartit i la Muntanya d'Ullà formen els altres dos vèrtexs del triangle abans dit. Els costats del triangle tenen uns 10 Kms. de longitud.

La naturalesa del terreny explica la gran abundància de balms, avencs i coves que en aquest massís es coneixen. Ja l'any 1888 es va descobrir l'anomenat Cau dels Ossos o Cementiri, en el Pla de les Rabioses (Muntanya gran), estació eneolítica important (1). El Cau del Duc de Torroella, visible des de tota la comarca, no havia cridat

Fig. 53
Planta del Cau del Duc
(Torroella de Montgrí)

(1) J. Pascual: *Una excursión a la cueva funeraria de Torroella de Montgrí* (Girona, 1883). Botet i Sisó: *Data en que els grecs s'establiren a Empúries* (Girona, 1908), p. 10. Ibid.: *Geografia de Catalunya*, vol. de Girona, pp. 169 i 685. Cazurro: *Los monumentos megalíticos de la provincia de Gerona* (Madrid, 1912), pp. 18 i segs. Bosch Gimpera: *Prehistòria catalana*, p. 78. Ll. Pericot: *La col·lecció prehistòrica del Museu de Girona* (Barcelona, 1923), p. 7. J. M. Batista i Roca: *Contribució a l'estudi antropològic dels pobles prehistòrics de Catalunya* (Bull. A. C. A. E. i P., 1923, pp. 104 i segs.)

l'atenció dels especialistes, fins que, l'any 1917, el Sr. Rossell i Vilà i després un de nosaltres, varen començar a cercar-hi indicis d'habitació, amb resultat que no féu desesperar de l'èxit. En 1922 vàrem anar-hi en pla d'exploració metòdica, i des d'aleshores les troballes es varen succeir abundoses, i cal esperar que siguin en gran nombre les coves que donin encara resultat arqueològic en ésser explorades. Les conegudes fins ara són les següents:

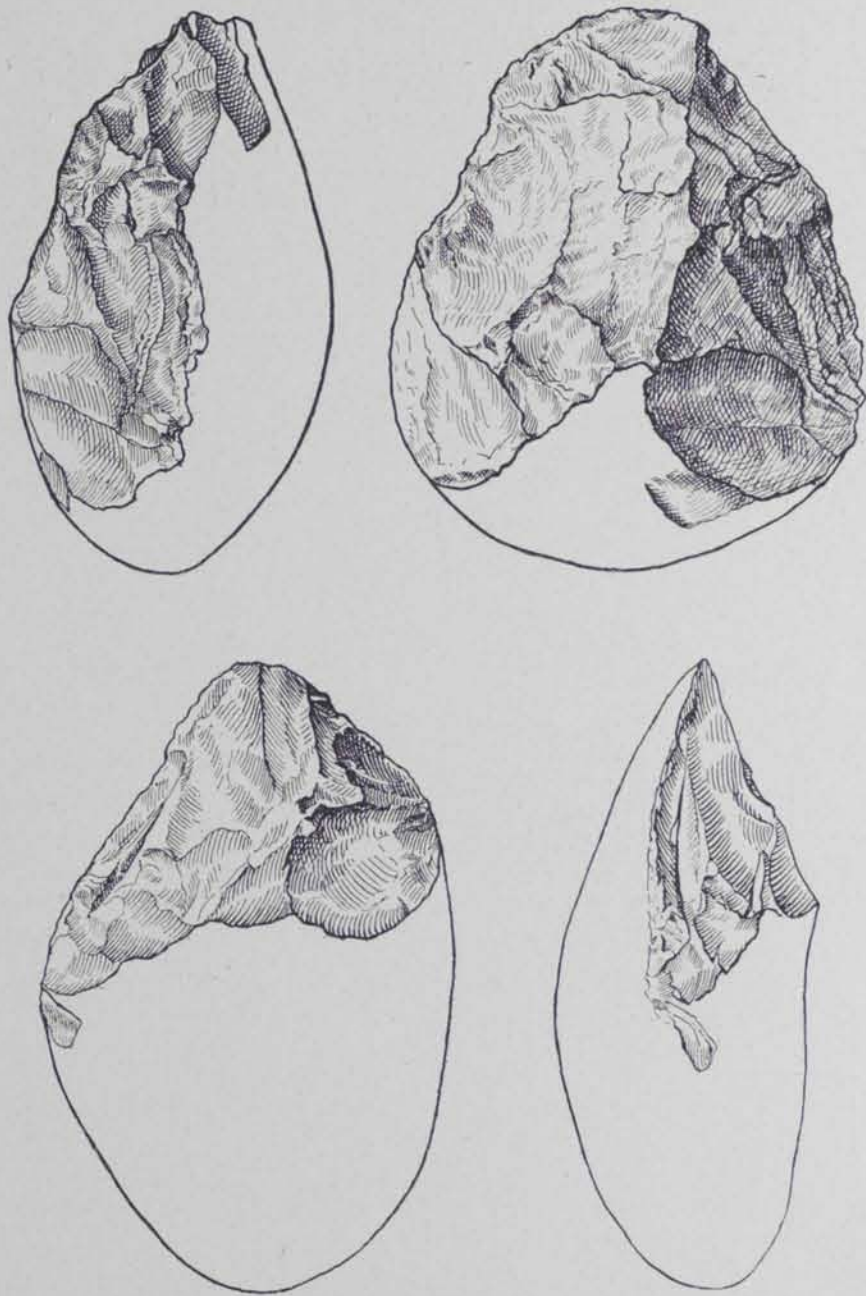

Fig. 54. — Dextrals o picots de quarsita, de forma i retoc bastant regular. Cau del Duc (Torroella de Montgri) ¹/₂

Cau del Duc (Muntanya d'Ullà).

Cau del Duc (Montgri).

Cau de l'Olivar d'En Margall (Les Pelloses, Mont Pla) (1).

Cau del Tossal Gros (Muntanya gran) (2).

Cau dels Ossos (Muntanya gran) (3).

- (1) Descobert posteriorment a la mort de M. Pallarès (1925) per P. Bosch Gimpera i Ll. Pericot.
 (2) Descobert i començat a explorar per Ll. Pericot (1923 i següents).
 (3) Les noves exploracions no hi han fet troballes.

En el Mont Pla hi ha el Cau de la Figuera, explorat dues vegades sense resultat (1922 i 1925), segurament a causa d'estar molt fet malbé per tal com és utilitzat com a pedrera. El sòl primitiu és recobert d'una enorme capa de pedruscall. A la Muntanya gran són en nombre considerable les altres coves conegudes.

Anem a veure, per ordre cronològic, les troballes del primer període d'excavacions de les dites estacions, o sia les realitzades pels firmants del present treball l'estiu de 1922.

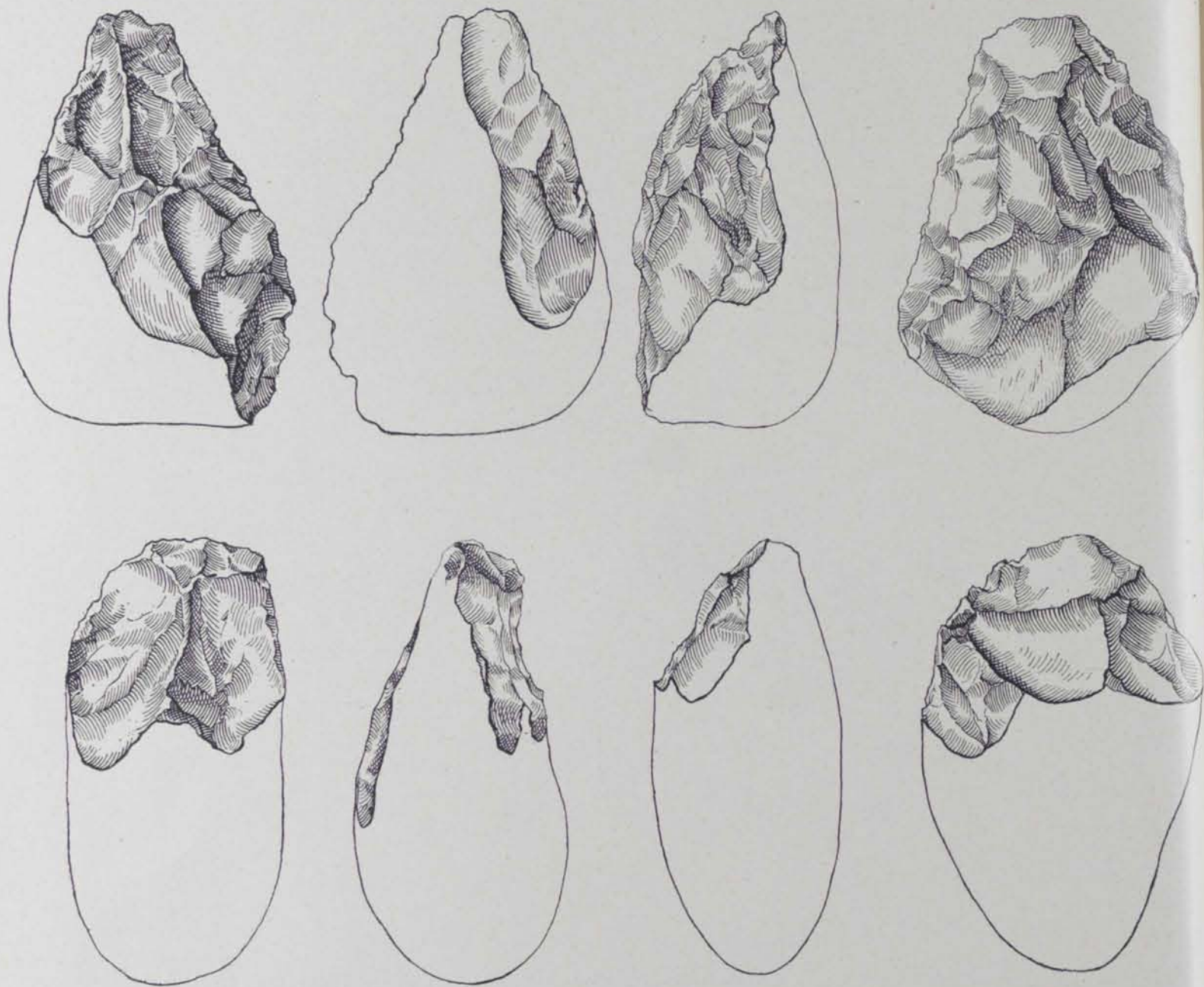

Fig. 55. — Destrals o picots de quarsita, de retoc més groller. Cau del Duc (Torroella de Montgrí) $1\frac{1}{2}$

EL CAU DEL DUC, DE TORROELLA DE MONTGRÍ

Descripció: Està situat, com hem indicat abans, a la Muntanya del Montgrí, a uns 200 ms. d'alçada, sota mateix del cim on s'aixeca el castell i sobre la vila de Torroella (fig. 51). És una gran cavitat d'amplíssima entrada (9 × 18 ms. de fondària total) que va reduint-se cap a l'interior (fig. 53). A 16 ms. de l'entrada es troba una mena d'arc (fig. 52), de 4 ms. d'ample, després

del qual s'inicien sols, dues galeries laterals. Tal volta en el temps de la seva ocupació prehistòrica no seria tan alt, havent-se pogut despendre algunes roques del sostre.

El sòl no indicava, a primera vista, l'existència de cap mena de jaciment. En alguns llocs aflorava la roca viva, i en altres apareixia recobert d'una mena d'estalagmita tobàcica. Les esquerdes, i en general tota la cova, eren plenes de pols i detritus del bestiar que sol aixoplugar-s'hi. A les esquerdes i sota el pedruscall, a una fondària variable de 5 a 40 cms. (regularment poc més de 20), sortí el jaciment, disposat d'una manera molt irregular. A la part esquerra de l'entrada es féu una

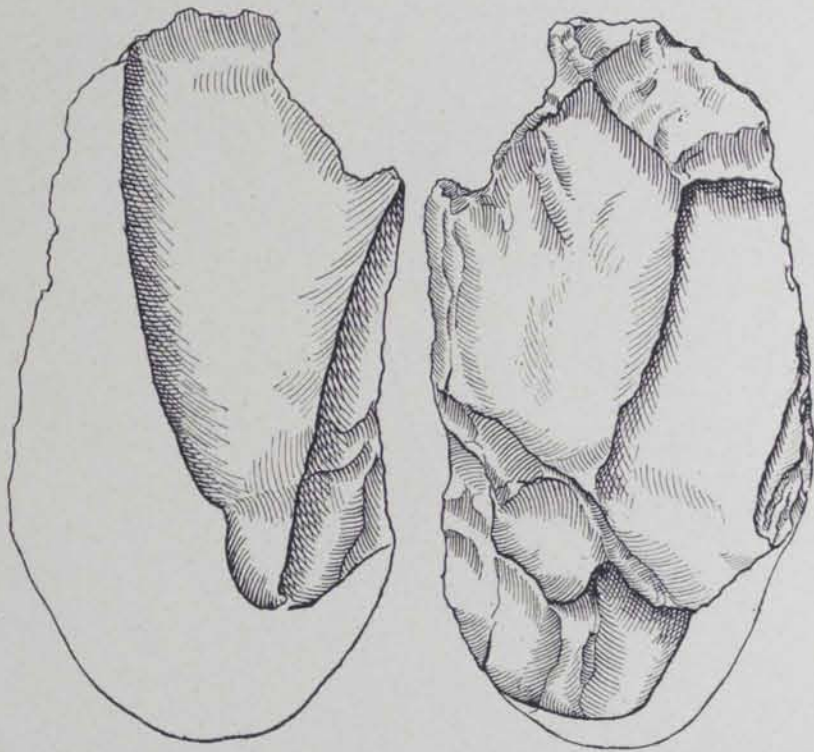

Fig. 56. — Destral o picot de quarsita amb grans retocs. Cau del Duc (Torroella de Montgrí) 1/2

cata d'uns 2 ms. de fondària, sense resultat. Tal volta en aquest lloc hi hagué una cavitat per a dipòsit d'aigua, fi per al qual fou utilitzada també una esquerda que donava a una mena de dipòsit a pocs metres de la cova.

La coloració de la terra del jaciment era uniforme, d'un color negre-cendrós clar, sense que es poguessin establir cap mena de capes o formacions d'altra naturalesa. Els objectes apareixien, o bé en mig d'aquesta terra polsosa o endurida, o bé, en certs casos, empastats dins la toba. La poca fondària i la irregularitat del jaciment ens varen sorprendre. Ni a la part de l'entrada (on hi ha més gruix de terra), ni a la part del fons, passada l'arcada que hem indicat (on la roca viva apareixia), trobarem restes de cap mena, exceptuat alguna de moderna a l'entrada.

Material. — El material que hi sortí és d'una pobresa tècnica insuperable: no hi ha ni una sola peça que indiqui un treball perfeccionat ni que s'acosti a algun dels tipus clàssics d'objectes paleolítics o neolítics, i també hi manca en absolut la terrissa. A part de nombrosíssimes esquitlles i palets, de quarsita generalment, que, per no presentar senyals de treball o formes típiques, no s'ha cregut d'interès estudiar, s'han dut al Museu 50 objectes, dels quals un és d'os, tres de sílex, i els altres de quarsita o pedres semblants. El treball de la majoria d'aquestes peces s'assembla al conegut de l'asturià: un palet al qual es fa punta per un costat o bé un tall per fer-lo servir tal volta com a destral, mitjançant grollers retocs per una sola cara. D'aquest tipus, que podríem anomenar *destral* o *picot* (1) n'hi ha 20. Algunes (fig. 54) presenten un retoc bastant regular;

(1) H. Obermaier anomena *picos* les peces típiques asturianes. De les nostres, sols algunes sembla que vulguin ésser els pics asturians, sense que cap arribi ben bé a ésser-ho.

altres, sumament groller (fig. 55); algunes tenen tendència més marcada a formar punta (figures 57-58); altres tenen el tall rebaixat (figs. 59-60) (1). La llargària va des de 6'5 a 17 cms. Aquest és el tipus més abundant.

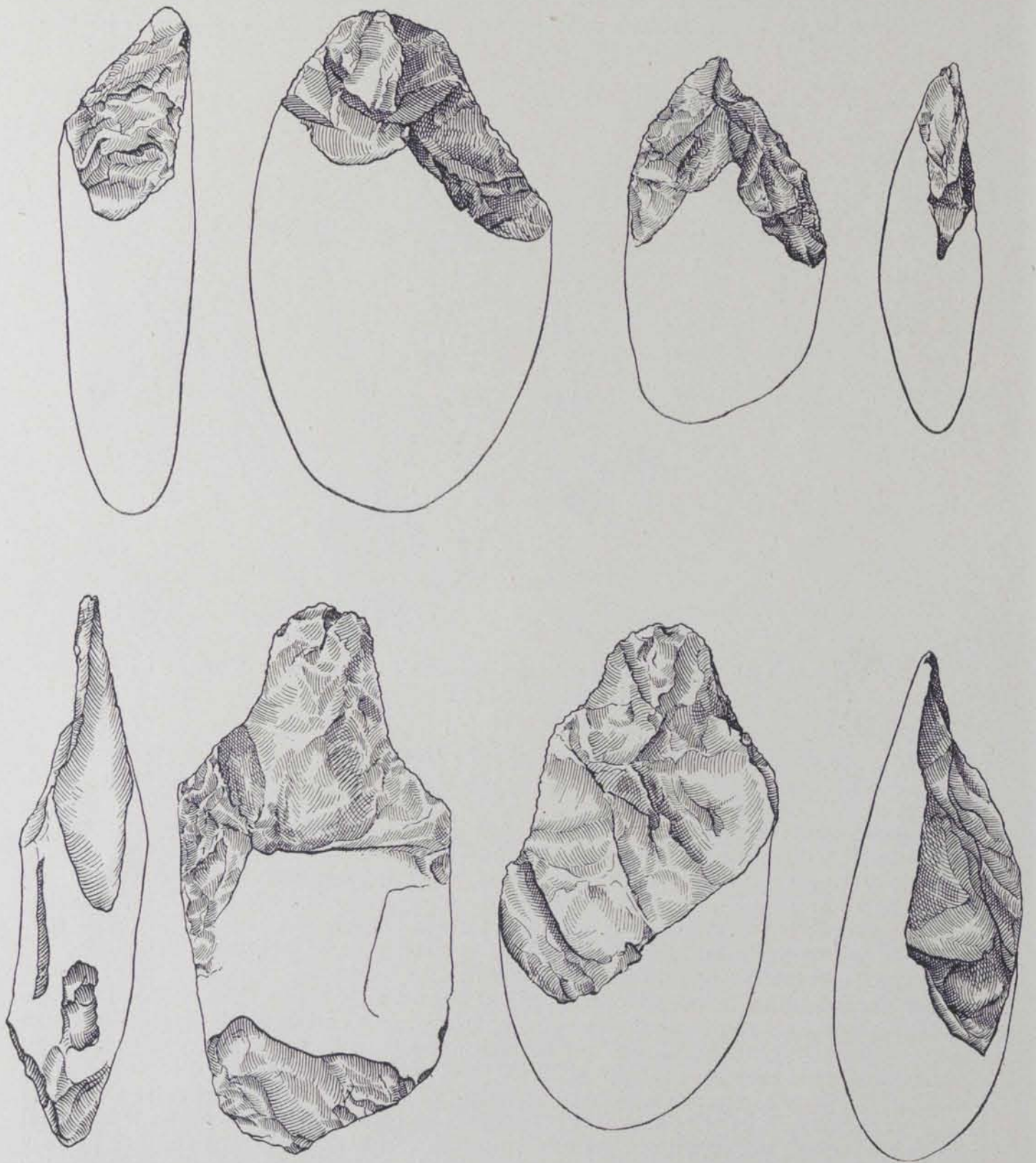

Fig. 57. — Destrals o picots de quarsita, amb marcada tendència a formar punta. Cau del Duc (Torroella de Montgrí) 1/2

(1) *Hendidores* els anomena H. Obermaier a Astúries.

Un altre tipus és el de punta o punxó (10 exemplars almenys). N'hi ha dues de sílex i una de quarsita (fig. 61), que són també les de forma més regular. Les altres, de quarsita, solen tenir una forma corbada molt característica (fig. 62) i semblen senzilles esquitlles aprofitades tal volta com a puntes o punxons.

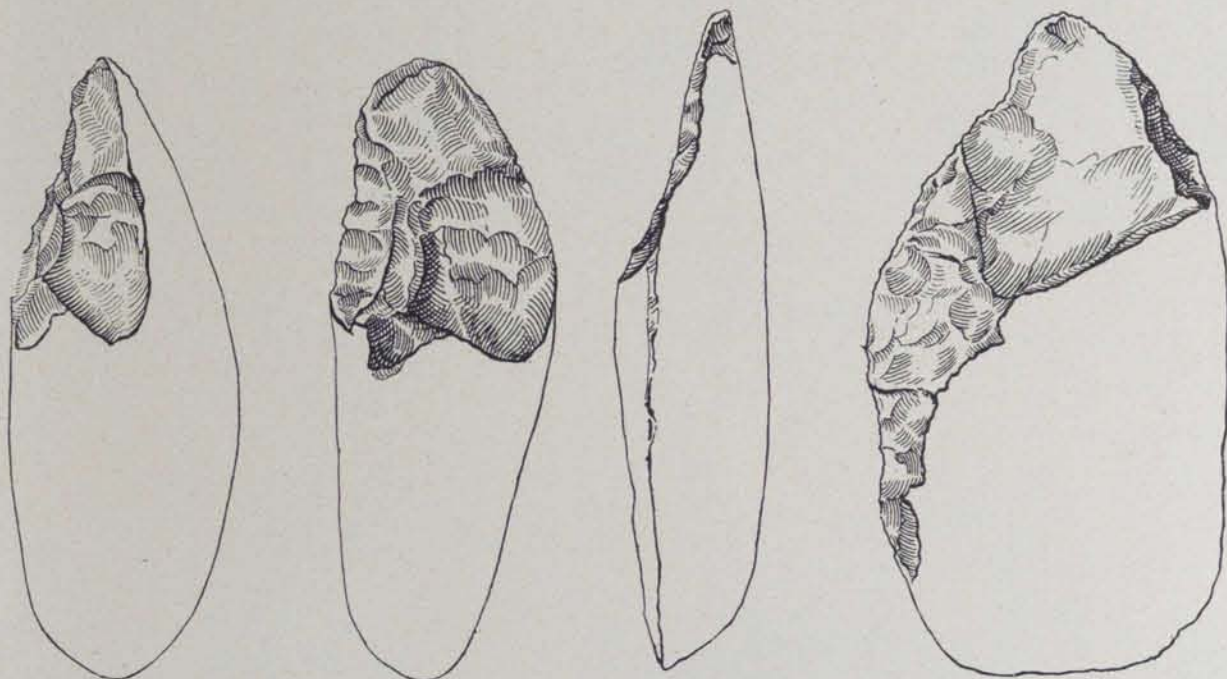

Fig. 58. — Destrals o picots de quarsita, amb marcada tendència a formar punta. Cau del Duc (Torroella de Montgrí) 1/2

Hi ha així mateix 5 fulles de ganivet, molt grolleres també, la més llarga fa 7 cms. (fig. 63).

Les peces retocades a manera de rascador, i de forma ovalada, semblen constituir un altre grup (fig. 64) (1).

Finalment diversos percutors, esquitlles i alguns palets molt retocats (2) (fig. 65) completen el material de pedra; llur forma, com en general la de tot el material de pedra de l'estació, és molt difícil de classificar.

D'os tenim un punxó, ample, de 10 cms. de llargada, treballat molt toscament també, però que tal volta és la troballa on més clarament es veu el retoc intencionat per a fer-li la punta corbada, amb la qual cosa sembla imitar la corbatura de les puntes de quarsita que hem indicat (fig. 66).

Fauna. — Barrejats amb el material de pedra sortiren nombroses restes d'animals, però ni una solament de persona. El fet d'ésser fragmentàries les restes féu molt difícil la classificació. Malauradament sols tenim la classificació d'una mínima part (3). Es tracta de nombrosos incisius, ullals i molars i altres ossos d'*Equus* i d'*Equus caballus*, *Capra* (?), i d'un molar inferior de *Cervus* (?). Això és tot el que s'ha pogut classificar entre molts altres ossos.

EL CAU DEL DUC, D'ULLÀ

Descripció: A la muntanya d'Ullà, sobre el poble d'aquest nom, i sota, i a no molta distància d'un dels cims de la dita muntanya, es troba aquest cau. L'entrada té forma d'embut, formant una boca de 1'4 d'amplada, passada la qual s'eixampla formant una cambra de 3'4 x 2 ms. En

(1) Almenys una d'elles s'acosta al tipus de *navette* del Sud de França.

(2) Les peces semblants que troba H. Obermaier a Astúries les anomena *rascadores* en algun cas.

(3) Efectuada per Mn. Bataller.

El professor Obermaier, qui veié part del material i fauna, en incloure aquesta estació dins el grup asturià, parla de *ciervo*, *cabra montés*, *caballo* (*El Hombre fósil* (Madrid, 1925), p. 383.)

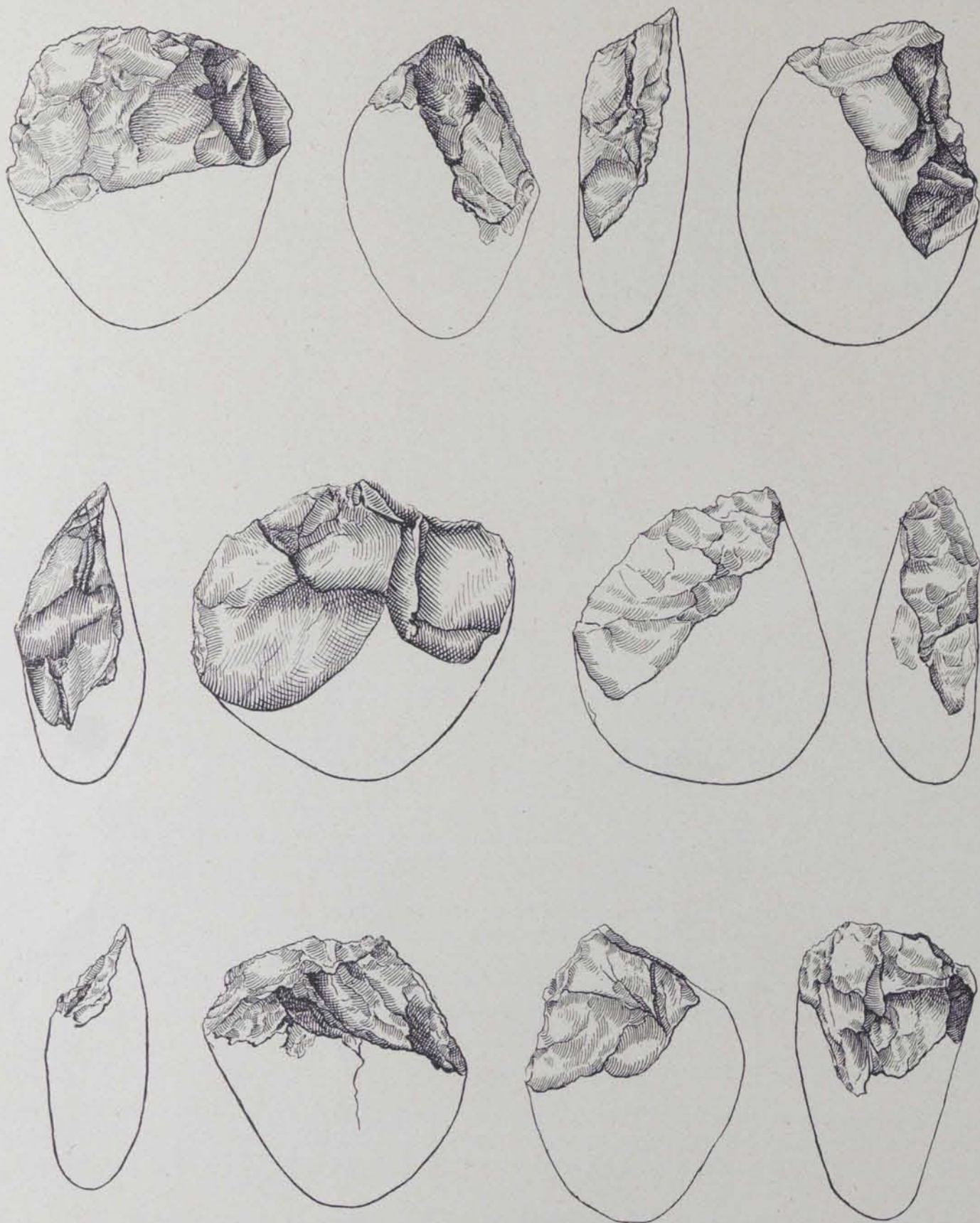

Fig. 59. — Destrals de tall rebaixat. Cau del Duc (Torroella de Montgri) $1/2$

excavar-se aparegué un corredor, en el fons, que pogué seguir-se en una llargada de 4'4 ms.; però amb l'amplada reduïda a 0'8 ms. (fig. 67).

Es començà a excavar per la part de fora. Sota una capa moderna estèril, on aparegué algun sílex d'aspecte neolític, producte d'alguna remoció, trobàrem una capa amb restes d'animals grossos i palets d'aspecte semblant als del Cau del Duc, de Torroella, situat ben a prop d'aquest.

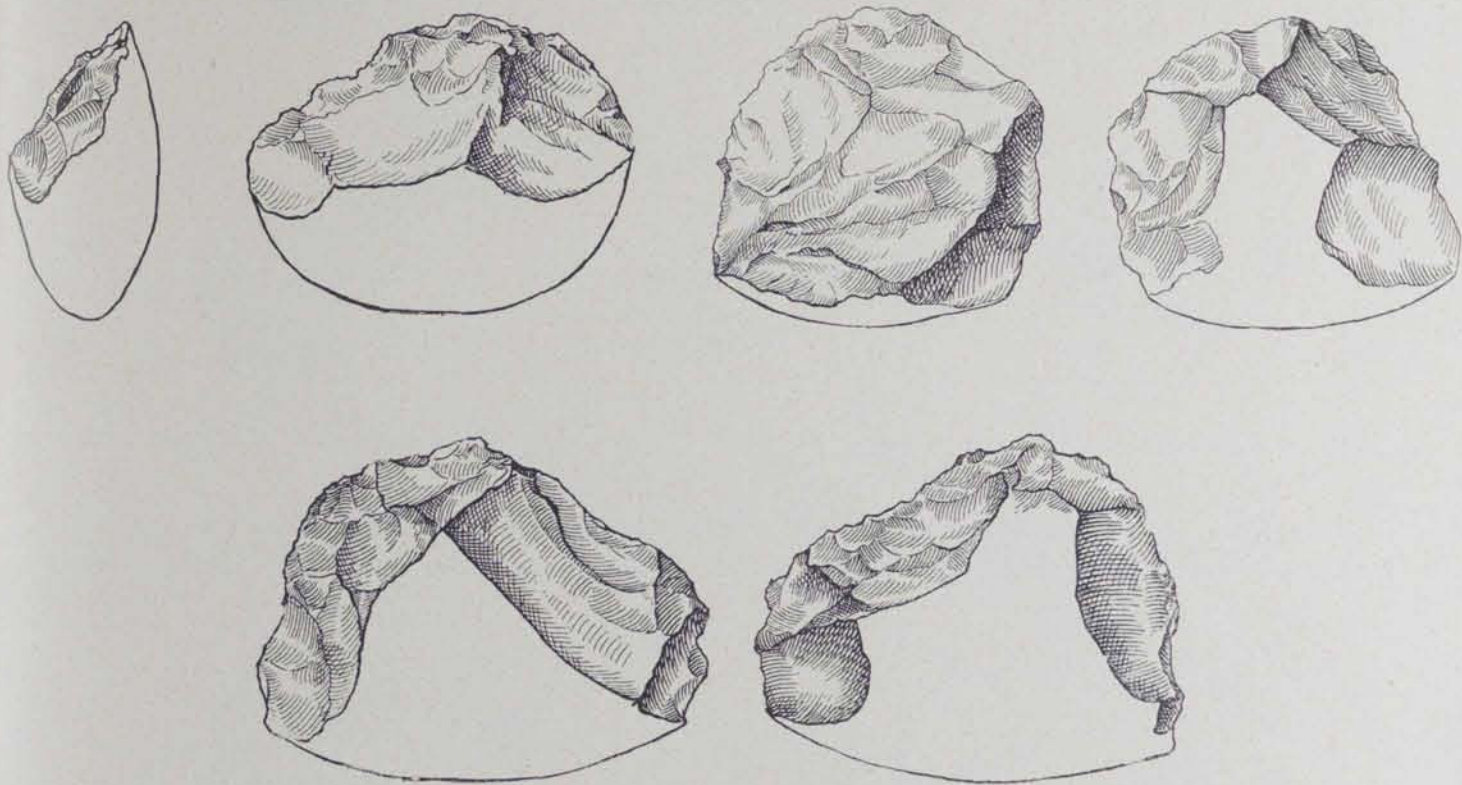

Fig. 60. — Destrals de tall rebaixat. Cau del Duc (Torroella de Montgrí) 1/2

Dins la cambra hi havia un jaciment eneolític, en el qual, sense que poguessim establir diferències de coloració de la terra, anaven barrejats alguns fragments de ceràmica hallstättica (1). Aquest jaciment eneolític es descriu més endavant (fig. 69). En el corredor del fons es continua el jaciment eneolític, amb abundosa troballa d'ossos humans.

Fig. 61. — Puntetes de sílex (1, 2) i quarsita (3). Cau del Duc (Torroella de Montgrí) 1/2

En la part inferior de la cambra i del corredor del fons, es repetia el jaciment, semblant al del Cau del Duc, de Torroella. Entre el jaciment eneolític i l'anterior s'estenia una bretxa ossosa que en el centre de la cambra és trencada, tal volta pels que hi enterraren a l'època eneolítica.

(1) V. p. 36.

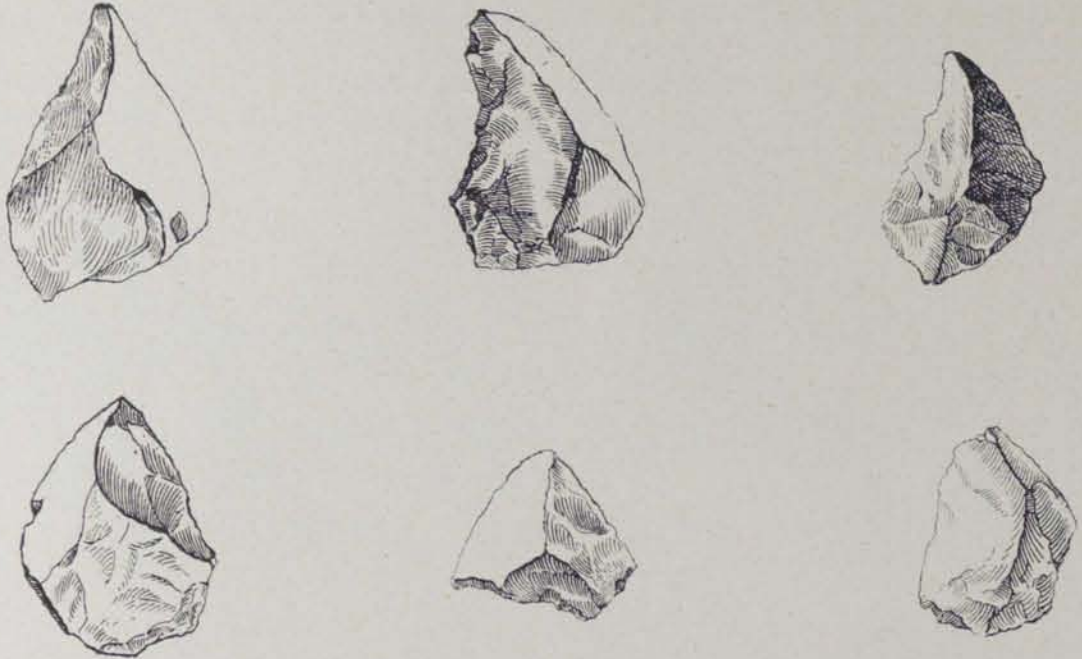

Fig. 62. — Esquitlles de quarsita, aprofitades com a puntes o punxons, del Cau del Duc (Torroella de Montgrí) $1/2$

Material i fauna de la capa inferior. — El material de la capa inferior consisteix en palets de quarsita tallats de la mateixa manera que els que hem descrit, abans, del Cau del Duc, de Torroella,

Fig. 63. — Fulles de ganivet de quarsita. Cau del Duc (Torroella de Montgrí) $1/2$

però sense que aparegui cap altre tipus que el que encara que impròpiament, podríem anomenar *destral*, però molt grollera. La fauna, també semblant, presenta, nonobstant, una espècie interessant: un ullal d'*Ursus arctos*. També es pogueren classificar unes peces de *Sus*.

Fig. 64. — Peces ovalades amb retocs marginals (1 i 2 de quarsita, 3 de sílex). Cau del Duc (Torroella de Montgrí) $1/2$

Deduccions: Els dos jaciments que acabem de descriure ofereixen per a llur classificació cronològica les dificultats que resulten de la manca d'estrigràfia i de peces típiques. La superficialitat del jaciment del Cau de Torroella ens demostra que, si bé anterior al neolític (manca de terrissa i d'altres objectes típics), no pot remuntar-se a una època geològica remota. Per altra part, la fauna, encara que no actual a la comarca, tampoc pot atribuir-se al paleolític. Aquestes raons, junt amb la semblança d'algunes de les peces i del treball de la quarsita amb els de la cultura asturiana (1), ens feren pensar de seguida que es tractava d'una cultura pobra postpaleolítica emparentada amb

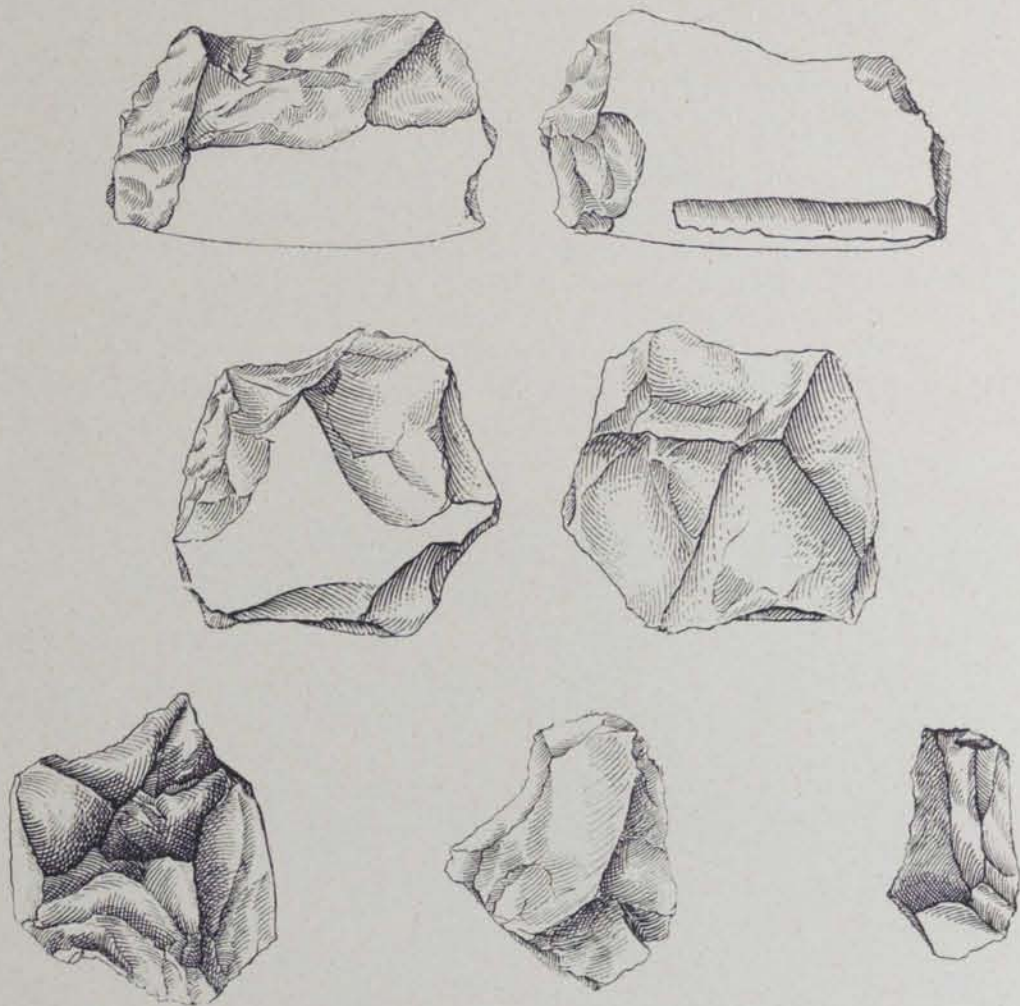

Fig. 65. — Alguns dels palets retocats i esquittles, utilitzats tal volta, del Cau del Duc (Torroella de Montgrí) 1 2

l'asturiana. Això ens fou confirmat pel professor H. Obermaier, a qui vàrem enviar les peces més típiques. Ell ho declarà francament asturià (2). Tindriem així una cultura septentrional de la Península des d'Astúries, i potser des de Galícia (3), fins a Catalunya. De totes maneres voldriem fer algunes observacions suggerides per l'aspecte de les nostres troballes.

El treball de les quarsites tal com el veiem al Montgrí és general en el musterià (4) i fins abans, la qual cosa ha fet que així s'hagin classificat, de primer moment, estacions que després s'han atribuït al post paleolític (per exemple, la cova del Penical, Camposancos). En el Museu de Tolosa abunden extraordinàriament les peces d'aquesta mena, moltes de les quals presenten formes

(1) V. Conde la Vega del Sella: *El Asturiense*. (Comis. Inv. Pal. y Prehist., Madrid, 1923.) H. Obermaier: *El Hombre fósil*, segona ed. (Madrid, 1925).

(2) En una carta particular primer, i després en la seva segona edició del *Hombre fósil*, p. 383.

(3) On hi ha l'estació de Camposancos (prop de La Guardia), publicada per J. Fontes, *Estayao paleolítica de Camposancos* (Broteria, sèrie II, vol. I, pp. 7-16, Caminha, 1924) i estudiada sobretot per el P. Jalhay, *El Asturiense en Galicia* (*Boletín de la Com. de Ms. hist. y arts. de Orens.*, 1925, t. VII, p. 341).

(4) V. H. Obermaier: *El Hombre fósil*.

idèntiques a les montgrianes (1), i en general són atribuïdes al musterià. Es indubtable (i n'hi ha prou amb comparar els gravats publicats) que les nostres peces s'assemblen més a les de Campsancos i Tolosa, és a dir, tenen una forma i treball més grollers, que les peces més típiques asturianes. Una altra particularitat: en els nostres abrics no apareixen els mol·luscs que apilonats, són tan típics d'Astúries. Malauradament, a les estacions amb material ric del paleolític superior, no s'ha prestat atenció a les peces semblants, especialment a les publicacions; i és molt difícil estudiar aquesta tècnica paral·lela a la del sílex segurament durant tot el paleolític. Tot fa creure que es tracta d'una tècnica, molt estesa en el paleolític inferior, que perdura com perdura la ceràmica grollera neolítica a través de les edats del bronze i del ferro, i que a l'època de pas del paleolític al neolític sura en algunes comarques, com les del N. d'Espanya, on constitueix com una cultura pirenenca, indígena; precedent, geogràfic almenys, de la cultura pirenenca eneolítica, que torna a adquirir relleu un cop desaparegudes les cultures europees del paleolític superior. Dins d'aquest gran grup que s'estén per tot el N. d'Espanya (2), una comarca (la pròpiament asturiana) arriba a constituir certs tipus més definitius i perfectes.

Fig. 66. — Punxó d'os.
Cau del Duc (Torroella
de Montgrí) 1/2

Darrerament certes troballes en altres llocs fora de la Península farien pensar en que la cultura asturiana típica seria més aviat una cultura atlàntica; ens referim a les troballes d'Eryoh (Morbihan) i La Torche (Finisterre) a Bretanya (3) i a les peces del Museu de Dublín procedents de la illa Magee (comtat d'Autrim) (4).

Fig. 67. — Entrada del Cau del Duc (Ullà)

(1) V. J. B. Noulet: *Etude sur les cailloux taillés par percussion du pays toulousain*. (Archives du Musée d'Histoire Naturelle de Toulouse, Toulouse, 1880). En una visita al dit Museu hem pogut comprovar l'absoluta identitat de les peces de quarsita, musterianes, que s'hi conserven en gran nombre, amb les peces montgrianes.

(2) Serà d'aquesta mateixa cultura la peça trobada per J. Martínez Santa Olalla prop de Valladolid? (V. J. M. Santa Olalla: *Orígenes de Valladolid*. Valladolid, 1926.)

(3) V. Z. le Rouzic i M. et Mme. Saint-Just Péquart: *Eryoh, nouvel outillage en os et en pierre découvert dans le Morbihan* (*Revue Anthropologique*. XXXV, 1915, pp. 81-93).

(4) V. W. Bremer: *Die Stellung Irlands in der Europäischen vor-und Frühgeschichte* (Festschrift zur feier des Fünfundsechzigjährigen bestehens des Röm. Germ. Central Mus. Mainz, 1927).

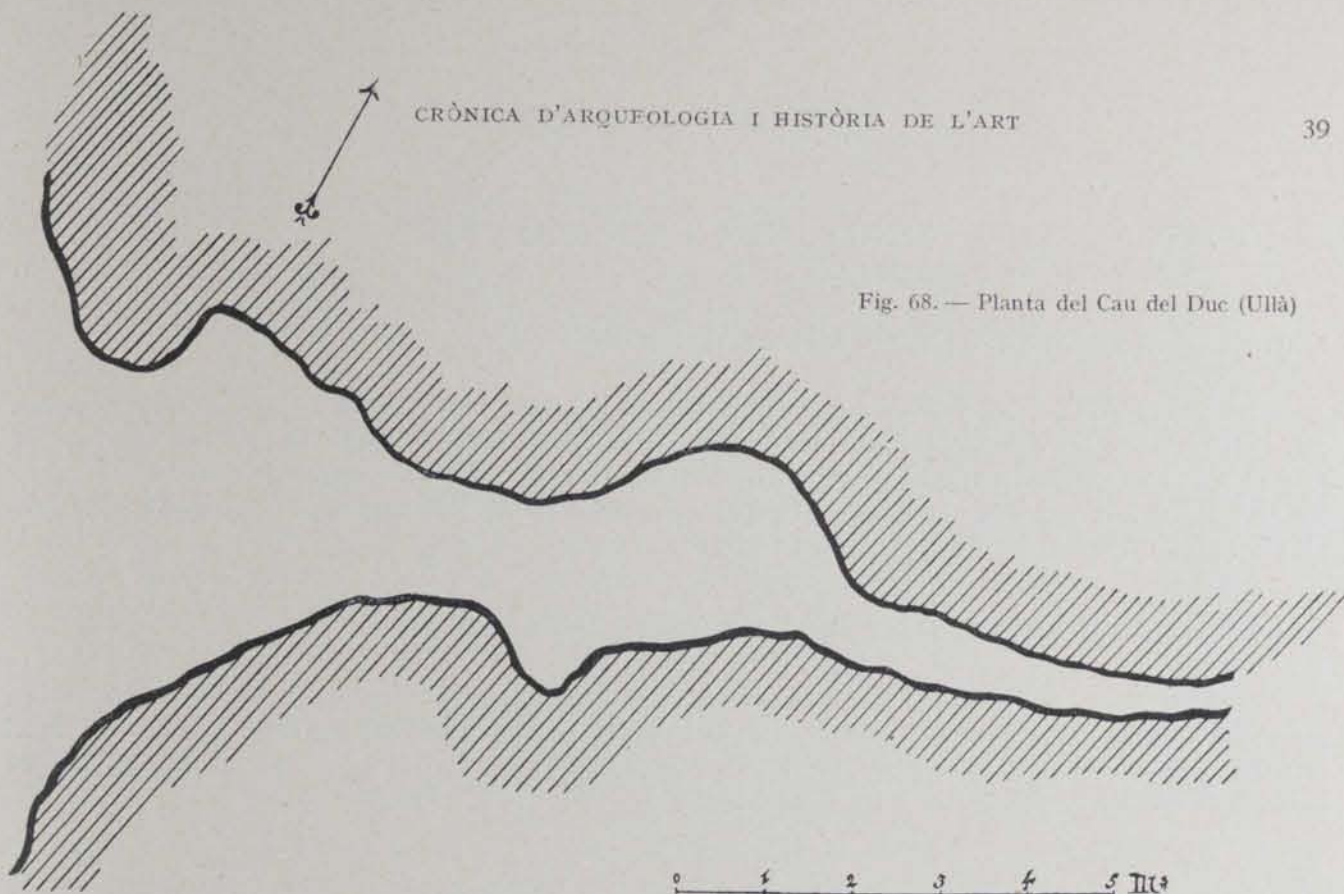
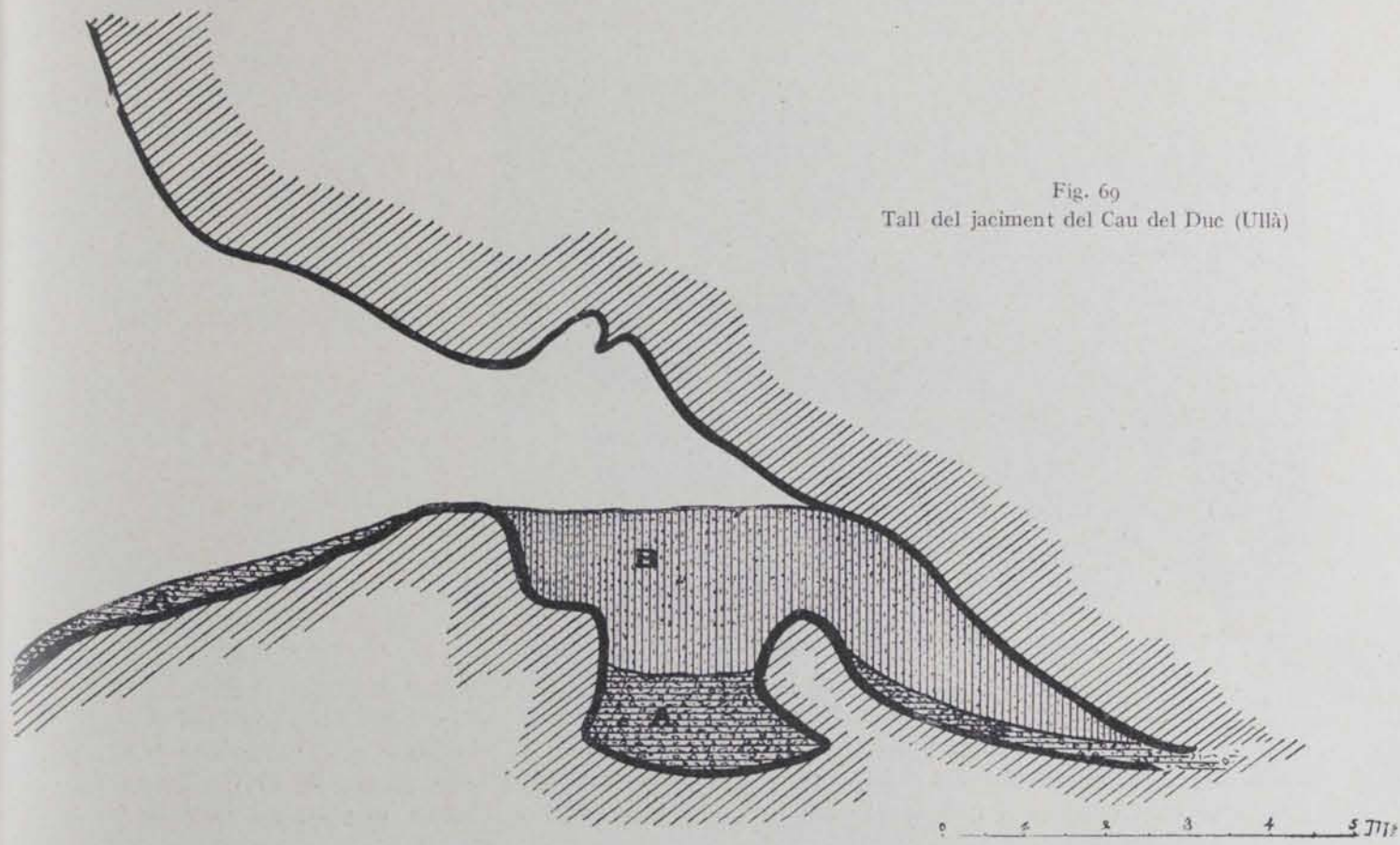

Fig. 68. — Planta del Cau del Duc (Ullà)

Fig. 69
Tall del jaciment del Cau del Duc (Ullà)

Caldrà, d'ací endavant, al nostre entendre, revisar el material de les nostres coves paleolítiques i procurar que no es perdin les peces semblants a aquelles a què fins ara no es concedia a penes importància (1). Creiem, doncs, que les troballes del Montgrí, en revelar-nos aquesta pobra cultura indígena, pura, sense influència de civilitzacions més perfectes, plantegen una sèrie de problemes nous que és d'esperar que rebin la llum de noves troballes.

M. PALLARÈS i LL. PERICOT.

(1) Al Cau de les Goges, de Sant Julià, estació solutriana, sortiren alguns palets de tècnica semblant.